

Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se
ju.l5@regeringskansliet.se

En straffreform (SOU 2025:66)

Ju2025/01317

Hovrätten lämnar följande remissvar.

Hovrätten vill inledningsvis anmärka att utredningen är mycket omfattande och innehåller flera komplicerade lagtekniska och principiella frågor på straffrättens område. Den korta remisstiden har inneburit att det inte varit möjligt att lämna synpunkter i mindre detaljfrågor och yttrandet kommer därför främst att avse större principiella frågor.

Påföljdssystem med villkorligt fängelse

Hovrätten ställer sig i huvudsak positiv till förslaget om ett påföljdssystem med villkorligt fängelse. Hovrätten ser särskilt positivt på förslaget att frågor om kontraktsvård och föreskrifter beslutas av Kriminalvården utifrån den dömdes behov utan att försena domstolsprocessen. Det kan dock ifrågasättas om så stora förändringar är nödvändiga för att uppnå utredningens målsättning. När det gäller artbegreppet är det tveksamt om tillämpningen av ett mer binärt synsätt på brottslighetens art kommer att förenkla straffmätningen jämfört med den nuvarande ordningen. Utredningen konstaterar att frågan om en gärning ska utgöra ett artbrott eller inte ska bero på gärningens karaktär. Hovrätten kan av det resonemang som utredningen för och de exempel som där anges inte dra någon annan slutsats än att artvärdesinstitutet med de oklarheter som det medför kommer att kvarstå. Mot denna bakgrund kan frågorna om artbrott och artvärde inte anses färdigbehandlade och en fördjupad utredning om artbegreppet och dess tillämpning efterfrågas. Hovrätten anser vidare att den bedömning som utredningen förespråkar vid undanröjande av ett tidigare beslut om villkorlighet på grund av återfall är svårförståelig (se avsnitt 6.11.4 i utredningen).

Översyn av straffskalorna

Hovrätten delar utredningens bedömning att det finns ett behov av en sammanhållen översyn av straffskalorna sett mot senare tids selektiva förändringar av vissa straffskalor. Det kan dock ifrågasättas om utredningen

åstadkommit en tillräcklig översyn. Justeringarna har varit förhållandevis få och det är anmärkningsvärt att ingen sänkning av straffskalorna har föreslagits, särskilt sett mot de förslag om bestämmande av straffvärde och förändring av asperationsprincipen som också föreslagits. Hovrätten saknar i den här delen resonemang och en mer djupgående analys om varför vissa straffskalor ska höjas uppåt samt vad detta får för konsekvenser på systemet som helhet. Särskilt är det svårt att förstå höjningen av straffskalan gällande grovt vållande till annans död. Denna typ av brottslighet består av ett oaktsamt handlande och om man bortser från gärningarna som inkluderar påverkan av alkohol eller annat medel, består dessa gärningar av en bred palett av olika beteenden där hög hastighet många gånger är en starkt bidragande orsak till bedömningen att det är fråga om ett grovt vållande till annans död. Höjningen av straffskalan för detta oaktsamhetsbrott stämmer dåligt överens med utredningens bedömning att andra oaktsamhetsbrott inte ska få en höjd straffskala, t.ex. vad som anförs om grovt bokföringsbrott.

Bestämmande av straffvärde

Hovrätten instämmer i bedömningen att nuvarande metoder för att bestämma straffvärde generellt leder till användning av de nedre delarna av straffskalorna. Av den statistik som har presenterats av utredningen framgår dock att utnyttjandet av straffskalornas spännvidd varierar stort mellan olika brott utan att något närmare resonemang förs om varför så sker. Det framgår inte heller hur straffmätningen är tänkt att ske framöver och hur förslaget skiljer sig från nuvarande modell. Det kan konstateras att tidigare straffskärpningsreformer inte fått avsett genomslag och det kan därför ifrågasättas om det nu aktuella förslaget kommer att få det. Utredningen redogör inte för hur ett utökat användande av hela straffskalan skulle påverka straffbestämningen vid några typfall av brott där straffvärdet enligt nuvarande ordning som regel anses vara i den nedre delen av straffskalan, exempelvis grovt rattfylleri. I brottstyper som det nyss nämnda kan förslaget i praktiken förväntas medföra en straffhöjning överstigande ett år för gärningar som tidigare föranlett ett fängelsestraff på en eller två månader. Sammantaget anser hovrätten att det förslag som presenteras inte kan förväntas leda till några förändringar i bestämmandet av straffvärdet då en ny metod för att bestämma straffvärde saknas och om så ändå skulle ske så är konsekvenserna av ändringarna inte tillräckligt analyserade. Förslaget i den här delen avstyrks.

Straffmätning av flerfaldig brottslighet

Hovrätten instämmer i bedömningen att asperation enligt gällande principer innebär att tillkommande brottslighet snabbt förlorar i betydelse. Hovrätten kan dock inte tillstyrka varken det förslag som framgår av direktiven eller det förslag som utredningen har lämnat då båda dessa förslag kan förväntas innebära att flerfaldig grov brottslighet bestående av vitt skilda gärningar ofta kan antas leda till samma straff på grund av bestämmelsen om gemensam straffskala. Förändringen kommer därutöver i praktiken innebära en straffhöjning vid flerfaldig brottslighet som ofta kommer uppgå till flera år och ibland mångdubbelt högre straff. Behovet av en sådan straffskärpning har inte tillräckligt motiverats. Hovrätten ifrågasätter också varför ett förslag mer likt våra grannländers system för asperation inte har presenterats, alltså där det grävsta brottet ges fullt genomslag och värdet av resterande

brottslighet halveras. De förslag som har presenterats i den här delen avstyrks.

Bestämmelsen om gemensam straffskala

Hovrätten avstyrker förslagen om förändringar kring bestämmande av straffvärde och asperation. Om dessa förändringar ändå genomförs konstaterar hovrätten att en förändring av bestämmelsen om gemensam straffskala kommer vara nödvändig för att i någon mån minska antalet fall då ett gemensamt straff för flera brott väldigt fort riskerar att begränsas av nuvarande bestämmelser.

Straffskärpningsbestämmelse avseende brott som har samband med kriminella nätverk m.m.

Hovrätten konstaterar att en liknande bestämmelse nyligen har införts i nu gällande lagstiftning. Någon analys av följderna av denna bestämmelse har inte gjorts varför behovet av ännu en ny bestämmelse kan ifrågasättas. Hovrätten är i och för sig inte kritisk mot att bestämmelsens särställning klargörs i lagtexten genom att ange att straffet ska ökas med upp till det dubbla, men det är svårt att se behovet av denna reform när den nyligen genomförda förändringen inte alls har analyserats. Hovrätten avstyrker därför detta förslag.

Billighetsskäl

Hovrätten utgår ifrån att frågan om långsam handläggning alltjämt kommer att utgöra ett billighetsskäl då denna praxis främst baseras på konventionsåtaganden och inte bestämmelser i brottsbalken. Att vissa billighetsskäl även fortsättningsvis ska få betydelse vid val av påföljd utan att detta anges i lagtext riskerar att leda till otydlighet vid tillämpningen. Hovrätten ifrågasätter denna ordning. I fråga om borttagande av billighetsskäl är det befogat att t.ex. förlust av anställning tas bort, särskilt mot bakgrund av att utvisningsmen sedan tidigare tagits bort.

Presumption för häktning

Hovrätten ifrågasätter behovet av en särskild bestämmelse om obligatorisk häktning avseende brotten grov kvinnofridskränkning, grov fridskränkning och hedersförtryck. Precis som utredningen anmärker är de aktuella brottstyperna sådana som typiskt sett leder till häktning eftersom det i allmänhet finns starka särskilda häktningsskäl och en presumptionsregel anses därför vara helt överflödigt. Lämpligheten i att avvika från den tidigare systematiken där det inte finns särskilda bestämmelser för vissa brottstyper kan därför ifrågasättas. Hovrätten ställer sig emellertid positiv till en regel om obligatorisk häktning vid försök, förberedelse och stämpling till allvarlig brottslighet då det leder till önskvärd tydlighet.

Hovrätten avstyrker bestämt det alternativa förslaget om att tidsgränsen i bestämmelsen skulle sänkas till ett års fängelse. Förslaget kan förväntas leda till häktning i mycket högre omfattning än vad som sker enligt nuvarande reglering, särskilt sett mot de förslag om straffhöjningar som framkommit

vid översynen av straffskalorna. Hovrätten anser att det är svårt att motivera en presumptionsregel för häktning vid brottstyper med minimistraff om ett års fängelse. Häktning kan i flera av dessa fall framstå som en oproportionerlig åtgärd. Ett genomförande av förslaget skulle vidare innebära en ökad arbetsbelastning och ökade kostnader för domstolarna vilket i sin tur skulle innebära att handläggningstiderna för andra mål skulle öka i mycket hög grad. Risker är att domstolarna inte alls skulle klara av att hantera vardagsbrottsligheten eftersom alla resurser kommer att behövas till de häktade målen. Detta leder till att många andra vanliga brott preskriberas.

Övergångsbestämmelser

Hovrätten ställer sig starkt kritisk till att det nya påföljdssystemet ska tillämpas även beträffande påföljder som dömts ut före ikraftträdandet. Det resonemang som utredningen har fört om att förfaringssättet inte lär strida mot grundläggande rättsstatsprinciper såsom *nulla poena sine lege* och förbudet mot *reformatio in pejus* är inte tillfredsställande. Att överlämna till domstolarna att värna om dessa principer är inte heller lämpligt. Det är nödvändigt att ett förtydligande görs avseende vad som ska gälla i situationer där lägre rätt dömt ut en påföljd före ikraftträdandet och högre rätt sedan prövar överklagandet efter ikraftträdandet. Hovrätten anser att övergångsbestämmelser som medger en parallell tillämpning av både det gamla och det nya påföljdssystemet är nödvändiga.

Ekonomiska konsekvenser

Hovrätten bedömer, till skillnad från utredningen, att förslagen kan förväntas innebära en avsevärt ökad kostnad för domstolarna och då särskilt överrätterna. Längre straff och fler frihetsberövanden kommer sannolikt medföra en ökning av antalet överklagade domar och beslut som ska prövas av överrätterna. Det kan härutöver förväntas att färre inkommande mål kommer att kräva prövningstillstånd. Hovrätten anmärker att det har genomförts en stor mängd straffskärpningar under senare år utan att konsekvenserna eller kostnaderna för domstolarna analyserats eller redovisats av utredningen. Antalet överklagade brottmål har ökat mycket kraftigt de senaste åren i överrätterna och detta nämns inte med ett ord i utredningens analys trots att material för detta lätt kan hittas. Den här typen av genomgripande straffrättsreformer kommer att påverka överrätterna i mycket stor omfattning och i värsta fall få systemhotande följder eftersom flera domstolar i dag saknar domare. Ett nytt påföljdssystem kommer därutöver att kräva omfattande utbildningsinsatser, vilket utredningen inte har beaktat.

Övrigt

Hovrätten har i detta yttrande uttalat sig starkt kritiskt mot flera av utredningens förslag. Den absolut största invändningen mot utredningens förslag är den riktigt dåliga konsekvensanalysen. Detta beror sannolikt på att utredningen inte har haft den tid som den haft behov av för att kunna föreslå bra och genomtänkta lösningar samt analysera vad detta får för konsekvenser. Att genomföra de nu föreslagna reformerna utan en ordentlig

konsekvensanalys vore ett högriskprojekt med konsekvenser som ingen kan
överblicka i dagsläget.

Detta yttrande har beslutats av hovrättspresidenten Agneta Ögren,
hovrättsråden Hanna Hjorth och Emina Fazlic efter föredragning av
tf. hovrättsassessorerna Caroline Svensson och Johan Ragnhammar.

Agneta Ögren

Caroline Svensson

Johan Ragnhammar